

МІЖНАРОДНІ ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ДИТЯЧОЮ ПОРНОГРАФІЄЮ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Розглянуто одну з актуальних проблем сучасного міжнародного кримінального права – попередження та боротьба з дитячою порнографією в мережі Інтернет. Подано деякі рекомендації відносно заходів, направлених на запобігання поширення цього протиправного діяння.

Рассмотрена одна из актуальных проблем современного международного уголовного права – предупреждение и борьба с детской порнографией в сети Интернет. даны некоторые рекомендации относительно мер, направленных на предупреждение распространения этого противоправного явления.

One of the most actual problems of modern international criminal law – prevention and combating child pornography in Internet is considered. Some recommendations concerning measures directed on prevention of this illegal phenomenon's spreading are made.

Зростання науково-технічного прогресу обумовлює негативні тенденції розвитку злочинного світу, приводить до появи нових форм і видів злочинних посягань за рахунок того, що злочинні групи активно використовують у своїй діяльності новітні досягнення науки і техніки, застосовують сучасні інформаційно-телекомунікаційні технології [1, с. 56].

У XXI ст. широкого розвитку набула світова система Інтернет, так зване «світове павутиння», яке є не тільки засобом зв'язку, а й невичерпним джерелом інформації [2]. Проте слід зазначити, що Інтернет містить у собі й негативні сторони. Нині віртуальне середовище є засобом поширення дитячої порнографії.

Існуючі в законодавстві багатьох країн визначення порнографії викликають численні спори і часто пов'язуються з дотриманням такого конституційного права особи, як право на

свободу переконань та їх вираження, основних прав дитини та моральних цінностей [3, с. 104].

Найбільш доречним, на нашу думку, є визначення, яке міститься у ст. 2 Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, де «дитяча порнографія означає будь-яке зображення будь-якими засобами дитини, яка здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини, головним чином з сексуальною метою» [4].

Можна стверджувати, що порнопродукція в наявному формулюванні є ширшим поняттям, і тому охоплює дитячу порнографію так само, як і дорослу. Проте документи світової спільноти стосовно дорослих не містять однозначних обмежень. У них не порушується питання про криміналізацію зберігання порнографічної продукції, хоч би як до неї ставилися в суспільстві, а йдеться лише про її дитячий аспект. При цьому зміст та ідеологія міжнародних норм однозначні: дитяча порнографія є злочином і порушенням прав дитини [5].

Кількість споживачів дитячого порно, за оцінками фахівців складає 30–40 тис. людей, 99 % споживачів дитячої порнографії – чоловіки. Вони засновують клуби дитячої порнографії, колекціонують фільми, фотографії, зображення дітей, обмінюються графічною продукцією. За даними Інтерполу, річний обіг ринку дитячої порнографії у світі вже досягає 4 млрд євро. За даними фонду IWF (Internet Watch Foundation), 62 % інтернет-сайтів, які розповсюджують дитячу порнографію, знаходяться в США, 28 % – у Росії та 2 % – в Україні (країна займає за цим показником сьоме місце у світі). Дані UNICEF (United Nations Children's Fund) свідчать, що у світі кожна п'ята дитина віком від 10 до 17 років, яка користується Інтернетом, з його допомогою отримала пропозицію сексуального характеру від дорослих користувачів. Кожній четвертій дитині, яка вступила через чат у переписку з дорослими користувачами, були показані малюнки та фотографії порнографічного характеру [6]. За деякими даними, дитяча порнографія посідає третє місце за прибутками після торгівлі наркотиками та зброєю [5].

До проблеми дитячої порнографії в різний час зверталися такі провідні науковці, як О. Бут, В. Іващенко, М. Коллінз, І. Лисенко, Н. Плахотнюк, О. Рябчинська, О. Швед та ін. І все ж таки немає єдиної думки щодо способів подолання дитячої порнографії.

Метою даної статті є визначення основних напрямків протидії дитячій порнографії в мережі Інтернет, механізмів та заходів боротьби з цим явищем.

Хвиля дитячої порнографії, яка накрила багато країн, створює ряд досить складних, але невідкладних проблем як стосовно боротьби з цим негативним та небезпечним явищем, так і щодо його попередження, бо з урахуванням розвитку і вдосконалення інформаційних та комунікативних каналів проблему цю досить важко вирішити тільки в рамках однієї держави, вона потребує зважених та скоординованих зусиль світового співтовариства [7, с. 197]. Адже не існує у світі жодної структури (державної, корпоративної, некомерційної), яка контролювала б інформацію, що передається через Інтернет [8, с. 67].

Певні кроки в цьому напрямку були зроблені на міжнародному рівні, наприклад, права дітей були проголошені у Всесвітній декларації прав людини, Всесвітній декларації про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990 р.) і особливо в Конвенції ООН «Про права дитини». Але, звісна річ, реальний їх захист та забезпечення покладається на конкретну державу [7, с. 197].

Дані працівників правоохоронних органів практично в кожній країні свідчать про одне й те ж: традиційні форми порно, включаючи дитяче, усе ще існують у вигляді відео- та друкованої продукції, але основний рух подібного матеріалу змістився на он-лайн. Правоохоронці, які займалися виявленням та розслідуванням фактів дитячої порнографії в Інтернеті, якось встановили спеціальну програму у всесвітній мережі, яка називається «Нет ровер». Програма щоразу, коли знаходить нове дитяче порнографічне зображення, гавкає, як собака, щоб привернути увагу. Черговому поліцейському довелося вимкнути звук, бо в кімнаті лунав безперервний гавкіт [9, с. 82].

Матеріали, схожі на справжню дитячу порнографію, сьогодні можуть виготовлятися навіть без використання реальних дітей. Незвичайна справа розглядалася в 1993 р. у Канаді, коли було засуджено чоловіка, який помістив у Інтернет зображення, що представляли сцени його статевих зносин з дівчатками, хоча він ніколи не фотографував і не знімав на відеоплівку реальних дітей та не здійснював маніпуляції з зображеннями для створення псевдокарток. Відповідно до канадського законодавства дитяча порнографія включає й матеріали, що створюють уяву про участь дітей у статевих зносинах чи пропагують статеві зносини з дитиною молодшою за 18 років. Один з принципів, що лежить в основі законодавства цієї країни, полягає в тому, що негативні наслідки, які випливають з дитячої порнографії, виходять далеко за межі факту відтворення безпосередньої сексуальної наруги над дітьми, тому що такий матеріал значною мірою може сприяти стимулюванню подібної

сексуальної поведінки, незалежно від того, чи є реальним зображення дитини [3, с. 105].

Звісно ж, методи боротьби з дитячою порнографією застосовують різні, але фактично всі вони так чи інакше обмежують основний канал її поширення – Інтернет. Так, у 2008 р. Євросоюз оголосив, що разом із провайдерами, поліцією та інтернет-компаніями з обслуговування електронних платежів розпочинає активну боротьбу з поширювачами дитячої порнографії в Інтернеті. Наприкінці лютого 2009 р. за пропозицією Європолу Єврокомісія запропонувала країнам – членам Євросоюзу програму боротьби з дитячою порнографією Safer Internet. Її реалізація розрахована на 2009–2013 рр., а бюджет становить 55 млн євро [10].

Гострою проблемою міжнародного співробітництва є розбіжності законодавства різних країн та практики його застосування. Особливо це стосується країн, де існують відмінності в системах покарання за подібні злочини. Основні труднощі стосуються формулювання обвинувачення, видів покарань та строків розслідування. Наприклад, в одній країні використання дитини як суб'єкта порнографії може бути одним з елементів класифікації злочину, у той час як в іншій для визнання особи винною може бути достатнім візуальне зображення дитини [2]. Наприклад, у Великобританії навіть зберігати дитячу порнографію – кримінальний злочин, а за спробу скачати її з Інтернету на порушника накладається штраф, еквівалентний 150 тис. дол. Канада ухвалила закон, згідно з яким навіть пошук дитячої порнографії у світовій мережі – кримінально каране діяння, навіть якщо обвинувачений нічого не знайшов. У Китаї і більшості ісламських країн за педофілію передбачено смертну кару. З 2008 р. таке саме покарання впровадила й Південна Корея. В Австралії тюремне ув'язнення передбачається не тільки для виготовлювача і розповсюджувача дитячої порнографії, а й для її споживача. Так, у 2008 р. було засуджено інтернет-користувача, котрий скачав з інтернет-сайта секс-версію мультсеріалу Simpsons, у якому персонажі-діти брали участь в оргіях [5]. У США дитяча порнографія вважається злочином. Пункт 2252 розд. 110 Кримінального кодексу США забороняє перевезення, відправку чи отримання дитячої порнографії по каналах зв'язку, включаючи поштові та комп'ютерні його засоби. У Данії, наприклад, у 1998 р. Національний комісаріат поліції відкрив у Інтернеті власну web-сторінку, що дало можливість поліції отримувати від громадян інформацію про дитячу порнографію. Законодавство Японії карає позбавленням волі на строк до трьох років осіб, які розповсюджують через Інтернет порнографічні зображення дітей.

Вважаємо за необхідне узгодити законодавство та практику його застосування в різних державах з тим, щоб злочинці не могли користуватися відмінностями в національних системах покарання, а суворі закони більшості держав, які мають на меті створити заслін розповсюдженню дитячої порнографії, у тому числі й у Інтернеті, не призвели до того, що основним ринком збуту порнопродукції стануть країни колишнього СРСР, у тому числі й Україна [2]. Про це свідчать результати дослідження, проведеного у 2007–2008 рр. Міжнародною організацією ЕКПАТ (Зупинимо дитячу порнографію, торгівлю дітьми). 25 % від загальної кількості пошукових запитів у світовій мережі Інтернет пов'язані з порнографією і складають 68 млн запитів щодня. Подібні тенденції спостерігаються і в країнах СНД: згідно зі статистикою популярного українського інтернет-порталу, більше 30 тис. користувачів відвідують порнографічні веб-сайти [11].

Соціальна нерівність, із якою стикаються діти соціально незахищених прошарків суспільства, часто є найголовнішою мотивацією для участі в порнозйомках. Психологи вважають: такі діти, страждаючи через занижену самооцінку, реалізують себе в порнобізнесі, аби здобути в такий спосіб авторитет чи просто «заробити на морозиво». Також найбільш схильні до цього діти, що потерпіли від сексуальної агресії з боку батьків чи близьких родичів. Хоча й парадоксально, окрему групу ризику становить так звана золота молодь – діти заможних українців, які зазвичай живуть при батьках як сироти. До участі в порнозйомках їх підштовхує цікавість, а також прагнення екстремальних відчуттів. Найчастіше участь таких дітей у порнобізнесі є підсвідомою помстою батькам, котрі взаєморозуміння, любов і підтримку замінюють дорогими іграшками, одягом, мобільними телефонами, комп'ютерами й іншими розкошами [5].

А поки не знайдене комплексне вирішення цієї проблеми, у якості тимчасового виходу можна скористатися програмами, що блокують доступ до порнографії, фільтрами для спаму. Існує веб-сайт (www.kn.org.ua), з якого можна завантажити комп'ютерну програму «Кібер-няня», яка блокуватиме доступ до порносайтів [2].

В усьому світі інтернет-провайдери і виробники програмного забезпечення беруть активну участь у боротьбі з поширенням дитячої порнографії. У 2005 р. було створено коаліцію, до якої увійшли такі компанії, як Mastercard, Microsoft, AOL, Yahoo!, Google, EarthLink, United Online, MySpace, Facebook, WebMoney. Вони фінансують технології, які дають можливість запобігати злочинній діяльності педофілів [10].

Використання системи Інтернет для розповсюдження порнографії призводить до появи нових способів боротьби з правопорушниками. Чи можливо вистежити через Інтернет користувачів порносайтів? Виявляється, що механізми, які дозволяють дізнатися, з якого саме комп'ютера найчастіше походять подібні сайти, не такі вже й складні, але ще не досконалі. Наприклад, провайдером на кожного користувача може заводитися рахунок та реєстраційний запис (account), схожий на банківський. Рахунок містить ім'я і таємний пароль користувача, а назва рахунку вважається ідентифікатором користувача (user ID) або реєстраційним ім'ям. Отже, інформація спочатку спрямовується до провайдера, а від нього – до індивідуальних користувачів. Це дозволяє відшукати конкретний комп'ютер, на який надходила інформація з порносайту. Але розповсюдженість вірусів, які, заразивши комп'ютер, з'єднуються з порносайтами, ставлять їх як стартові сторінки браузера, створюють ситуацію, коли браузер зберігає «заборонені» (як, утім, і будь-які інші) зображення на жорсткому диску, зводить нанівець захисні функції, перетворюючи власника комп'ютера на об'єкт інтересу правоохоронців. І саме ця обставина ставить під сумнів сам механізм вистеження злочинців у подібний спосіб [2].

Не обходиться і без масштабних поліцейських операцій із затримання злочинних груп. Тільки за 2008 р. Європол разом із поліціями країн Європейського союзу провів 21 операцію. Так, разом з іспанською поліцією було заарештовано 121 людину під час, як було заявлено, найбільшої за всю історію операції з боротьби з дитячою порнографією в Інтернеті. Захоплено мільйони фотографій і відеофайлів, а також виявлено мережу, яка діяла в 75 країнах. Цікаво, що основну частину цих відеозаписів було зроблено в трьох державах – Україні, Бельгії та Голландії [10].

Стрімкий розвиток сучасних технологій ставить перед правоохоронцями все нові проблеми, пов'язані з практикою анонімних передплатників. Будь-який користувач може присвоїти собі відповідне ім'я і вказати інформаційний маршрут з однієї країни в іншу з поверненням у свою країну. У цьому випадку визначити місце, з якого був направлений перший сигнал, практично неможливо. Крім того, високими темпами розробляються дешеві та зручні в застосуванні кодовані комп'ютерні програми, які найчастіше використовують особи, що займаються бізнесом web-порнографії. Декодування ж файлів виявляється дуже складною справою для правоохоронних органів, а необхідної кількості висококваліфікованих фахівців, здатних на активну боротьбу з цим явищем, на жаль, на цей час недостатньо [2].

У боротьбі з дитячою порнографією слід шукати нові підходи, які чітко сформулювали б міру відповідальності виробників, розповсюджувачів і споживачів такої продукції. Замало просто знищувати сторінки з нею – необхідно притягувати до відповідальності людей, які створюють, розповсюджують і використовують цю продукцію. Адже йдеться про завдання шкоди, посягання на життя та недоторканність дитини, що є базовим правом, закріпленим у Загальній декларації прав людини [5].

Для протидії цим злочинам міжнародна громадськість закликає вживати узгоджених заходів на національному, регіональному і міжнародному рівнях, у тому числі й законодавчих, та посилити спостереження за дотриманням законності в цій галузі. Для боротьби з такими явищами необхідно об'єднувати зусилля. На міжнародному рівні доцільно укладати багатосторонні договори про координацію розслідування, зокрема щодо ідентифікації жертв торгівлі й тих, котрі постраждали від сексуальної експлуатації в мережі Інтернет [12, с. 106].

Таким чином, враховуючи рекомендації Комітету з питань захисту прав дітей, можна виділити наступні заходи щодо боротьби проти дитячої порнографії в Інтернеті:

- відповідно до ст. 8(1) факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії забезпечувати захист усім дітям – жертвам та свідкам на всіх етапах кримінального судочинства, враховуючи Рекомендації ООН щодо здійснення правосуддя у справах, учасниками яких є діти – жертви та свідки злочинів;

- продовжувати співпрацю з неурядовими та міжнародними організаціями для забезпечення надання відповідних послуг компетентними фахівцями дітям-жертвам, у тому числі щодо їх фізичного та психологічного оздоровлення та соціальної реінтеграції;

- виділити достатньо ресурсів для покращення якості послуг психологічної реабілітації та забезпечення відповідного середовища та поваги до прав дітей у закладах, а також для проведення моніторингу результатів діяльності та якості реабілітаційних послуг;

- забезпечити доступ усіх дітей-жертв до відповідних процедур щодо подання заяв без дискримінації та отримання компенсації завданої шкоди від осіб, які несуть за це кримінальну відповідальність, відповідно до ст. 9 (4) факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії;

- відповідально виконувати юридичні положення щодо забезпечення покарання злочинців та надання відшкодування жертвам;

– відкрити 24-годинну безкоштовну «гарячу лінію» для забезпечення допомоги дітям-жертвам та їхнім родинам і підтримати таку службу наявною системою надання психологічної допомоги та практичними заходами із захисту дітей від дитячої порнографії;

– посилити свою регіональну та міжнародну юридичну, правоохоронну співпрацю, а також співпрацю з жертвами, з іншими країнами та міжнародними організаціями з метою полегшення та боротьби з дитячою порнографією.

Отже, міжнародній спільноті потрібно об'єднатися в цій непростій боротьбі заради спільної мети і не бути байдужими до проблеми дитячої порнографії в Інтернеті, адже лише спільними зусиллями можна досягти бажаної мети заради світлого майбутнього дітей.

Список літератури: 1. Бойченко О. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів держав у галузі забезпечення інформаційної безпеки [Електронний ресурс] / О. Бойченко // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 56–62. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2009-2/09bovzib.pdf>. 2. Шпаго А. Проблема web-порнографії та шляхи її подолання [Електронний ресурс] / А. Шпаго. – Режим доступу: <http://www.crime-research.ru/articles/2995/>. 3. Плахотнюк Н. Міжнародно-правові аспекти боротьби з дитячою порнографією в Інтернеті / Н. Плахотнюк // Право України. – 2001. – № 10. – С. 104–108. 4. Факультативний протокол к Конвенции о правах ребенка, касающийся торговли детьми, детской проституции и детской порнографии [Електронний ресурс] : прийнят Генеральною Ассамблеєю ООН 25 мая 2000 г. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/documen/centre/decl-con.htm>. 5. Філоненко С. Довідка журналу «Віче» [Електронний ресурс] / С. Філоненко. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1722/>. 6. Тинянко А. Борьба против детской порнографии: битва, которую надо выиграть [Електронний ресурс] / А. Тинянко. – Режим доступу: <http://www.4post.com.ua/gromada/140113.html>. 7. Рябчинська О. Законодавче забезпечення захисту прав дітей від сексуальної експлуатації: тенденції розвитку та вдосконалення / О. Рябчинська // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2001. – № 3. – С. 192–199. 8. Лисенко І. Кримінально-правовий захист дітей від експлуатації / І. Лисенко / Право України. – 2002. – № 4. – С. 65–69. 9. Швед О. Комерційна сексуальна експлуатація дітей (КСЕД) як нове соціальне явище у світі, країнах СНД та Україні / О. Швед // Український соціум. – 2005. – № 2/3. – С. 79–87. 10. Гавриш О. Байдужість на межі [Електронний ресурс] / О. Гавриш. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/3000/3050/66335/>. 11. Філоненко С. Дитяча «полуничка» з присмаком гіркоти [Електронний ресурс] / С. Філоненко. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1722/>. 12. Іващенко В. Проблеми правового регулювання співробітництва держав у боротьбі з розповсюдженням порнографії / В. Іващенко // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 4. – С. 104–106.

Надійшла до редакції 07.07.2010